

„Hát megpróbáljátok?” – Látássérült nők anyaszerepben

LENDVAI LILLA

lendvai.lilla@ppk.elte.hu

ABSZTRAKT

Háttér és célok: A domináns csoport tagjai megkérdőjelezik a fogyatékossgal élő nők anyaságra való alkalmasságát (Garland-Thomson, 2002). Jelen kutatás célja volt feltárni, hogy a látássérült nők hogyan élik meg az anyaságot, illetve hogyan értelmezik a domináns csoport attitűdjét.

Módszer: Vizsgálatunk során 5 látássérült anyával vettünk fel félig strukturált interjút 2016 tavaszán, melyeket interpretatív fenomenológiai analízissel elemeztünk.

Eredmények: A domináns csoport tagjainak attitűdjét a kompetenciamegkérdőjelezés jellemezte. A látássérült nők a várandósgondozás és a szülés alatt, valamint a gyermekorvossal való kapcsolattartás során is negatív viszonyulással találkoztak.

Következtetések: A látássérült anyák előítélettel és diszkriminációval szembesültek a domináns csoport részéről.

Kulcsszavak: látássérült nők, anyaság, kvalitatív vizsgálat, többségi attitűd

DOI: 10.52092/gyosze.2022.4.6

HÁTTÉR ÉS CÉLOK

A tradicionális női, gondoskodó szerepeket elvitatják a fogyatékossgal élő nőktől, testüket túlzottan függőnek és a reprodukcióra alkalmatlannak tartják (Garland-Thomson, 2002; Wendell, 2011). A fogyatékossgal élő nők a mikroköznyezet tagjai részéről is gyakran elnyomó attitűddel, a továbbörökítéssel kapcsolatos félelemmel szembesülnek (Hernádi, 2014), és az egészségügyi szakemberek mellett (Wolowicz-Ruszkowska, 2016) a családtagok is gyakran buzdítják őket abortuszra.

Jelen vizsgálat célja ezért annak feltárása volt, hogy a látássérült nők hogyan élik meg az anyaságot, valamint hogyan értelmezik a domináns csoport anyaságukhoz való viszonyulását. Ennek megfelelően kutatási kérdéseink a következők voltak: hogyan élik meg a látássérült nők az anyaságot?; hogyan értelmezik a domináns csoport anyaságukhoz való viszonyulását?

MÓDSZER

Az interpretatív fenomenológiai analízis módszertana alapján kis elemszámmal (5 fő) és homogén mintával dolgoztunk (Oxley, 2016 alapján). Az interjúalanyok anyák (átlagéletkor: 37,4 év; legfiatalabb: 33; legidősebb: 46), látássérült személyek voltak (4 aliglátó és 1 vak személy) és felsőfokú végzettséggel bírtak. A félig strukturált interjúk felvételére 2016 tavaszán került sor.

EREDMÉNYEK

A tágabb környezet attitűdje – „A társadalom nagyon nem tudja elképzelni, hogy ezt hogyan lehet csinálni”

Az interjúalanyok tapasztalatai azt mutatták, hogy a domináns csoport viszonyulását paternalista attitűd jellemzi, „nem tartják a látássérült nőket kompetensnek”, amely kompetenciamegkérdőjelezés sokszor dicséretbe burkolva jelent meg: „Ügyesen vezeted anyucit!”. Ez a megnyilvánulás egyaránt káros a látássérült anya és gyermeke számára is, hiszen azt sugallja, hogy a gyermeké a gondoskodó és kompetens szerep, nem pedig a szülőé. Az interjúalanyok beszámoltak arról is, hogy a domináns csoport tagjai eltérő kérdéseket tesznek fel nekik, mint látó ismerőseiknek. Míg a látó anyáktól azt kérdezik, hogy „Jaj, de aranyos! Kislány vagy kisfiú?”, addig esetükben ez sokkal inkább a látássérülés továbbörökítésére fókuszál: „Jaj, de aranyos! És ő lát?”, vagy döbbenetet vált ki, hogy egy fogyatékossgal élő nőnek gyermeke van: „Jaj, de aranyos gyerek! A magáé?”. Megjelent ugyanakkor az is, hogy a domináns csoport tagjai felelőtlenségnek tartják a látássérült nő anyává válását: „minek egy vaknak gyerek”.

Nemi szerepelvárások és sztereotípiák – „egyszerre legyél szuper családanya és szuper dolgozó nő”

Az interjúalanyok szerint látó anyatársaiktól eltérő félelmeik és nehézségeik voltak, mert az újszülöttkortól nem félték, azonban „amikor már elkezd sétálni, de még nem beszél”, illetve a „játszóterezés” gondolata aggodalommal töltötte el őket, „tehát, amikor az ember látássérült, akkor később jönnek ezek a fajta nehézségek”. A női szerepek összeegyeztetésével kapcsolatban azt érezték, hogy „nagyon nehéz a sokféle szerepemet” összehangolni, mert egyszerre kell helytállniuk nőként, anyaként, a fizetett munkavégzés terén stb., ráadásul minden szerepben kiemelkedően jól kell teljesíteniük. A férjek/apák aktívabb részvétele a gondoskodással kapcsolatos munkákban segítette az egyenlőbb munkamegosztást.

Mikrokörnyezet – „mindenen aggódik, mindig mindent meg akar mondani”

Míg a kisközösségeket (pl. bölcsőde) az jellemezte, hogy „nagyon partnerek voltak”, addig a család attitűdje túlféltő volt. A családtagok várandósság hírére adott első reakciói jellemzően ambivalensek voltak: örömteliek, ugyanakkor kétkedők is. Az interjúalanyok azonban bizonyították az évek során, hogy helyt tudnak állni a gyermekkel kapcsolatos teendők ellátásában, amely képes volt felülmúlni ezt a negatív viszonyulást. A családtagok részéről több esetben megjelent az abortusz lehetőségként való felvetése.

Égészségügy és szociális ellátórendszer – „Rögtön kiesem a kompetens szülő-szerepből”

Az abortusz opciója és a kompetencia elvitatása megjelent az egészségügyi dolgozókkal való kommunikáció során is. Továbbá az egészségügyi szakemberek kevésbé voltak tájékozottak a

látássérült anyákat illetően, és nem differenciáltak köztük, nem az egyéni nehézségeiket és kérdéseiket vették figyelembe, hanem általánosítottak. Emellett sok esetben (pl. a szülőszobán) tényleges fizikai akadályokkal is szembesültek az interjúalanyok, valamint megjelent a kötelező császármetszés olyan esetekben is, amikor a szem állapota azt nem tette volna indokolttá.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az ideális anyaság koncepcióját a domináns csoport definiálja, kizárva belőle a hatalommal nem bíró csoporthoz tartozó nők perspektíváját és megélt napi tapasztalatait, megkérdőjelezve a látássérült anyák kompetenciáját és autonómiáját (lásd pl. Lendvai, 2019). Az átruházott kontroll helyett a látássérült nőknek személyes kontrollra és autonómiára lenne szükségük (lásd pl. Lendvai & Nguyen Luu, m. a.), azonban a domináns csoport tagjai kizárólag gondozott szerepben tudják csak elképzelni őket (Garland-Thomson 2002; Hernádi, 2014). Ezt a negatív viszonyulást tartós kompetenciabizonyítással, a gondoskodó szerep konzekvens betöltésével írhatták csak felül a megkérdézett látássérült anyák (Wolowicz-Ruszkowska, 2016). A női szerepeket nehezen összeegyeztethetőnek találták, de a tehermentesítésben a férj/apa szerepvállalása segítséget jelenthetett. Az interjúalanyok anyaságuk kapcsán is számos esetben előítéletekkel és diszkriminációval szembesültek a domináns csoport tagjai részéről.

TÁMOGATÁS

A kutatás az ELTE PPK doktori pályázatának keretében valósult meg. A teljes tanulmány elérhető angol nyelven az Alkalmazott Pszichológiában (Lendvai & Nguyen Luu, 2019).

IRODALOMJEGYZÉK

- Garland-Thomson, R. (2002). Integrating Disability, Transforming Feminist Theory. *NWSA Journal*, 14(3), 1–32. <https://www.jstor.org/stable/4316922>
- Hernádi I. (2014). *Problémás testek: Nőiség, szexualitás és anyaság testi fogyatékossgal élő magyar nők önreprezentációiban* (Doktori disszertáció). PTE Bölcsészettudományi Kar, IDI, Pécs. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/14749/hernadi-ilona-phd-2015.pdf>
- Lendvai L. (2019). *A látássérült személyekkel kapcsolatos többségi attitűdök és azok percepciója* (Doktori disszertáció). ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, PDI, Budapest. https://www.ppk.elte.hu/dstore/document/426/Lendvai_Lilla_disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf
- Lendvai L. & Nguyen Luu L. A. (m. a.). „A fehér bot mögött meglátni az embert... vagy a nőt”: A látássérült nők többségi társadalom viszonyulásáról alkotott percepciója és nőiséggel kapcsolatos attitűdje. In Kengyel, G. (szerk.) *Egyenlőtlenség, társadalom, változás*. Joshua Könyvek.
- Lendvai, L., & Nguyen Luu, L. A. (2019). The lived experiences of visually impaired mothers and their perception of social attitudes towards them. *Alkalmazott Pszichológia*, 19(2), 7–30. <https://doi.org/10.17627/ALKPSZICH.2019.2.7>
- Oxley, L. (2016). An examination of interpretative phenomenological analysis (IPA). *Educational & Child Psychology*, 33(3), 55–62.
- Wendell, S. (2011). *Az elutasított test: Feminista filozófiai elmélkedés a fogyatékossgáról*. ELTE BGGYK és ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Wolowicz-Ruszkowska, A. (2016). How Polish women with disabilities challenge the meaning of motherhood. *Psychology of Women Quarterly*, 40(1), 80–95. <https://doi.org/10.1177/0361684315600390>